

VSTUP DO PROFESY UČITELKY 1. STUPNĚ ZŠ

BECOMING PRIMARY SCHOOL TEACHER

Jana Stará, Karel Starý, Radka Wildová

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta

Abstrakt

V našem příspěvku budeme prezentovat výsledky empirického výzkumu začínajících učitelek 1. stupně ZŠ. V rozhovorech s absolventkami studia na UK PedF byly kladeny otázky na prožívání přechodu do praxe a tematizovány všechny hlavní oblasti profesního výkonu. Výsledky nabízí především bohatou variabilitu zkušeností. Kvalitativní analýzou získaných dat jsme dospěli k uspořádání do kategorií a pojmenování vztahů mezi nimi. Cílem studie byla explorace zkušenosti účastnic výzkumu se vstupem do profese včetně způsobů, jakými svou prožitou zkušenost interpretují, a jaké významy jednotlivým prožitkům přisuzují.

Klíčová slova: profese učitele; začínající učitel; učitel 1. stupně ZŠ

Abstract

In the paper, we will present the results of an empirical study of novice primary school teachers. In interviews with graduate students at the Faculty of Education, Charles University, questions were asked about the experience of transition to practice, and all main areas of professional performance were thematized. In particular, the results offer a rich variation of experiences. A qualitative analysis of the collected data led us to organize it into categories and to name the relationships between them. The study aimed to explore the research participants' experience of entering the profession, including how they interpret their lived experience and the meanings they attribute to each experience.

Keywords: teacher profession; beginning teacher; primary school teacher

1 ÚVOD

Začínající učitelé jsou nejvíce ohroženi stresem a odchodem z profese (např. Hanušová et al. 2017), i proto je důležité zkoumat, jak se jim v prvních

letech praxe daří a jakou podporu potřebují. Důležité je zkoumat učitele 1. stupně ZŠ, protože jsou v mnoha ohledech specifičtí. Učí své žáky většinu předmětů a jejich příprava proto musí být multidisciplinární. Výuka na 1. stupni na ně klade vysoké nároky v oblasti výuky jednotlivých předmětů, ale i v oblasti rozvoje sociálních a komunikativních dovedností dětí, budování příznivého klimatu pro učení, spolupráce s rodiči aj. (Stará, Wildová & Popelková, 2020).

2 TEORIE

Navzdory tomu, že multidisciplinární příprava nemůže zajistit hluboké znalosti absolventů učitelství pro 1. stupeň v jednotlivých oborech a oborových didaktikách, z dotazníkového šetření absolventů Učitelství 1. stupně ZŠ na Pedagogické fakultě UK (Stará, Wildová a Popelková, 2020) vyplývá, že se absolventi cítí většinou v oborových didaktikách dobře připraveni a relativně málo o sobě v dané oblasti pochybují. Zdá se, že mají relativně jasnou představu o tom, jakými učiteli chtějí být (tamtéž; Hagger, Mutton, Burn, 2011), jejich výpovědi svědčí o relativně velkém profesním sebevědomí. Pokud pochybují o svých znalostech či dovednostech, je to v oblastech komunikace s rodiči, řešení kázně žáků a v oblasti administrativy (Stará, Wildová & Popelková, 2020; Hagger, Mutton, Burn, 2011). Malá výzkumná pozornost je věnována tomu, jaké problémy v praxi zažívají a jak zpětně hodnotí své studium.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Hlavní výzkumná otázka Jak učitelky 1. stupně ZŠ prožívají vstup do profese se skládá z dílčích výzkumných otázek: jak ve světle prvních roků v profesi hodnotí přípravné vzdělávání, jak zvládaly různé složky učitelské práce jako řízení třídy, individualizaci výuky/práci se žáky s SPU či spolupráci s rodiči; jakou prožívaly kolegiální podporu apod. Byla použit kvalitativní fenomenologicko hermeneutický přístup inspirovaný designem interpretativní fenomenologické analýzy (IPA), který je vhodný pro výzkum žité zkušenosti. Data byla shromažďována formou polostrukturovaných rozhovorů. K sestavení výzkumného vzorku byl použit krátký dotazník pro absolventy studia na UK PedF za poslední 3 roky. Soubor 17 účastnic výzkumu byl vybrán podle jejich odpovědí tak, aby byly zastoupeny učitelky v různých typech škol a s různými zkušenostmi, aby se ukázala

maximální variabilita přístupů k fenoménu vstupu do profese. Získaná data z rozhovorů byla přepsána a analyzována v textové podobě pomocí MAXQDA.

4 VÝSLEDKY

Výsledky empirického výzkumu jsou upořádány do schématu myšlenkové mapy s centrálním fenoménem žité zkušenosti – vstupem do profese. Výsledky jsou situovány do několika prstenců podle obecnosti a napříč jednotlivými pojmy/kategoriemi jsou vyznačeny vztahy a souvislosti. Prožívání zkušenosti nástupu do profese je u učitelek 1. st. ZŠ specifické, dané především věkem dětí ale také pětiletým magisterským studiem. Mladší školní věk se do výsledků propisuje naléhavou potřebou spolupráce s rodiči, dlouhé studium pak jistou netrpělivostí a vstupem do profese již v průběhu studia ať už změnou formy studia z prezenční na kombinovanou, tak i částečný či plný úvazek při prezenčním studiu. Bude prezentováno schéma výsledků plynoucí z analýzy rozhovorů napříč tématy a pojmenování jejich přesahů a vztahů a zdůvodňování subjektivních postojů učitelek.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Vzhledem k tématu konference jsme se rozhodli jedno z témat prezentovat ve větším detailu. Ukázalo se, že mezi oborovou a oborově didaktickou přípravou je hranice spíše teoretická, než že by byla odděleně popisována v rozhovorech. Učitelky ji často srovnávaly a také ji vztahovaly k tomu, jak ji využívaly po nástupu do profese. Ukázaly se rozdíly v přístupu škol - v některých přetrvává model, že učitelka prochází s dětmi od 1. do 5. ročníku, častěji se objevují modely, které využívají silných stránek učitelských osobností a zařazují nejpozději od 4. ročníku výuku specializovanou. Učitelky oborovou a oborově didaktickou přípravu po vstupu do profese přetavují do plánovaného, realizovaného i hodnoceného kurikula v podobě tematických a týdenních plánů, jako zdroje využívají od ŠVP po pracovní sešity, čerpají podporu kolegů a často reflektují tuto oblast jako nedostatečně zvládnutou.

6 LITERATURA

- Berliner, D. (1995). Teacher Expertise. In L. W. Anderson (Ed.), *International Encyclopaedia of Teaching and Teacher Education* (s. 46–52). Elsevier Science Ltd.
- Hagger, H., Mutton, T., & Burn, K. (2011). Surprising but not shocking: The reality of the first year of teaching. *Cambridge Journal of Education*, 41(4), 387–405.
- Hanušová, S. Píšová, M., Kohoutek, T. et al. (2017). *Chtějí zůstat nebo odejít?: začínající učitelé v českých základních školách*. Masarykova univerzita.
- Heidegger, M. (1996). *Bytí a čas*. Oikúmené.
- Ingersoll, R. M., & Strong, M. (2011). The impact of induction and mentoring programs for beginning teachers: A critical review of the research. *Review of Educational Research*, 81, 201–233.
- Ricoeur, P. (2004). *Úkol hermeneutiky: Eseje o hermeneutice*. Filosofía.
- Stará, J., Wildová, R. & Popelková, Š. (2020). The Teaching Profession from the Perspective of Novice Primary School Teachers—Responsibility and Joy. *Pedagogika*, 70(4), 614–639.
- Smith, J. A., Flowers, P., Larkin, M. (2021). *Interpretative phenomenological analysis. Theory, Method and Research*. Second Ed. Sage Publications.
- Rozmahel, I. (2023). Jak je strukturována systematická podpora začínajících učitelů: Přehledová studie podob procesu uvádění v evropských zemích. *Studia Pædagogica*. Ročník 28, číslo 1.